

A. Ə. Abasov⁴⁹

USTAD SƏNƏTKAR MƏZAHİR DAŞQIN HAQQINDA YADDAŞIMDA QALANLAR

Məzahir Daşqın 1909-cu ildə Tərtər rayonunun Borsunlu kəndində anadan olmuş, 1979 –cu ildə, 70 yaşında vəfat etmişdir. Məzahir Daşqının təvəllüd tarixini xatırlamaqda məqsədim odur ki, bu mərd, mübariz, əyilməz və dözümlü sənətkarın yetmiş illik ömrü bütünlüklə, Sovet dövlətinin ictimai-siyasi, ədəbi-bədii, ağır işgəncələr, repressiyalar mühiti ilə bağlı olmuş, müstəmləkə vəziyyətində olan ölkəsi “xətti imzalar içərisində olmayan” milləti ilə birlikdə ömrü sərt qanunlar əhatəsində, qorxu-səksəkələr içərisində keçmişdir. İttifaqa daxil olan digər respublikalar kimi Azərbaycan da XX əsrin yetmiş ilini məcburən ustad şair N. Həsənzadənin dediyi:

“İllər yaman tökdü qaş-qabağını,
Qurtara bilmədik qəm ilə yasdan.
Ancaq yüz illərləyad bayrağını,

Asdıq evimizdən, öz qapımızdan.” – belə bir şəraitdə-mühitdə keçirtmişdi. Odur ki, Borsunlu Məzahir Daşqının ədəbi-ictimai-siyasi mühitindən geniş şəkildə danışmağa o qədər də lüzum görmədim. Məqsədim, Azərbaycan şeir dünyasına, zəngin və müdrək xalq yaradıcılığına, ümumən poetika-sənətkarlıq məsələlərinə dərinləndirən bələd olan bu məğrur, başibəlalı şairin poeziyası, sənət aləmi, sənətkarlıq dühası barədə ümumi, tezislər şəklində münasibət bildirmək, XX əsrin poeziya səltənətində xüsusi haqqı və payı olan ustadın sənət dünyasına öləri də olsanız salmaqdır. Məzahir Daşqın poeziyası həm janrlarına, həm mövzular aləminə, həm də sənətkarlıq səviyyəsinə, dərinliyinə görə xüsusi tədqiqat mövzudur. Bu sahədə prof. B. Bağırovun xidmətini qiymətləndirmək lazımdır. Nə yaxşı ki, prof. Almaz Əliyevin elmi rəhbərliyi ilə gənc tədqiqatçı Şəhla Tahirqızı “Məzahir Daşqının poeziyası” mövzusunda namizədlik dissertasiya işi yazdı. Bu mövzunu daha geniş, sistemli tədqiqatlar şəklində davam etdirməyi şübhəsiz müasir ədəbiyyatşünaslıq elmi diqqət mərkəzində saxlayacaqdır.

Uşaqlıqdan ixtiyar yaşına qədər ağır məşəqqətlər, dəhşətli məhrumiyətlərlə üzləşən Məzahir Daşqın o sənətkarlardan idi ki, əzilsə də, təhqir və məzəmmətlərə məruz qalsa da milli qürur vəqarını itirməmiş, mövcud qanunlara boyun əyməmiş, milli şairlik hissini, vətəndaşlıq ləyaqətini və qürurunu qoruyub saxlaya bilmişdir. O zamanın ədəbi-bədii humanitar ictimaiyyəti, Səməd Vurğun kimi bədii sözə hakim və sahib olan dahi sənətkarlar Məzahir Daşqının XX əsrin şeir dünyasındakı xidmətlərini, şair-vətəndaş kimi məğrurluğunu, qürur hissini yüksək qiymətləndirmiş, onu milli poetik köklərə, zəngin xalq sənəti ənənələrinə bağlılığını, xalq-millət-vətən fədaisi, əsl el şairi olduğunu birmənalı şəkildə qəbul etmişlər.

El-millət-vətən ruhu ilə köklənən Məzahir Daşqın şəxsi-fərdi intiqam hissindən yan keçərək, ictimai-millət düşüncələrə, fədakar-qüdrətli vətəndaşlığa, sosial bəşəri hissələrə qədər uzun, şərəfli və əzablı poetik yollarda mərdliklə addımlamış, daima milli ruhunu, milli zövqünü qorumağa çalışmış, azərbaycanlı, milli vətən övladı olduğunu unutmamışdır. Odur ki, Məzahir Daşqının həm poetik janrları, poeziya şəkilləri, həm də mövzular aləmi geniş əhatəli, milli ruhdadır. O, təbiətdən, məhəbbətdən, eldən-obaadan, ümumən, vətəndən yazanda da, füsunkar gözəlliyi və səf-tərənnüm edən də, milli adət-ənənələrdən, zamanın-şəraitin sərt qanunlarından bəhs edən də milli qürur hissini, vətəndaşlıq borcunu heç vaxt unutmamışdır.

Bütün bunlarla yanaşı, Məzahir Daşqının poeziyası şəkli xüsusiyyətlərinə görə, el sənəti, aşıq poeziyası, heca vəznli şeir şəkilləri ruhunda imkişaf etmiş, müxtəlifliyinə, çox sahəliliyinə baxmayaraq geniş mövzular aləmi daha çox üç istiqamətdə (“İnsan-zaman-dünya”) poetik təsdiqini tapmışdır. Məzahir Daşqın şair ömründə ən əsas, vacib sözünü bu üçlüyə demişdir. İlk sözü də, son sözü də, bu üçlüyü əmin, ləyaqətli görmək olmuşdur.

Məzahir Daşqının poeziyası mövzular aləminin müxtəlifliyindən, çoxsahəliliyindən asılı olmayaraq, lirik-romantik, satirik-yumorik istiqamətdə milli və bəşəri ruhda olmaqla heca vəznli milli şeir quruluşuna malik idi, və daha çox bayatı, gəraylı, qoşma, tənqis, müxəmməs və s. kimi oynaq şeir şəkilləri ilə ərsəyə gəlirdi. Bədii ruhu təsirinə görə bu poetik şəkillər zahirən fərdi-şəxsi kimi görünə də, əslində milli və bəşəri mahiyyətdə idi. Səbəb o idi ki, Məzahir Daşqın şəxsi taleyində həmişə ümumi milli xalq, vətən, el-oba taleyini görmüş, vətəndaşlıq ruhu, milli qüruru güclü olduğu üçün insanı və dünyanı vahid bir anlayış kimi qəbul etmişdir. Sözüni dünya mənasında insana, insan mənasında dünyaya demiş, “tarixdə insan, insanda tarix” faktına hörmətlə yanaşmış, çox zaman da insan əməlləri ilə oyunağa çevrilən dünyaya acımışdır, yazığı gəlmişdir. “Şöhrəti, izzəti əzəldən var-dövlət olan”, “Düzü əyib, əyrləri düzəldən”, “Çirkinləri gözəllərdən baha satan”, “Dünyanı dilə-dişə salan”, “Nəfsi-əmmarənin əlində əsir olan” insandan uzaq durmağı tövsiyə etmiş, onun bədii obrazını yaratmışdır. Dönə-dönə qorxunc insana, haqq olan iki əbədi qüvvəni xatırlatmışdır, iki həqiqəti yaddan çıxartmamağı, bir an da olsa dünyanın insanın hakimi və sahibi olan böyük-müqəddəs Allahı və haqq olan ölümü (“Ölüm haqqdır, çıxmaq olmaz əmrədən”) unutmamağı xatırlatmışdır:

Sərvətlə, şöhrətlə fəxr edən insan,
Tərəqqi, tənəzzül heçdi, deyirlər.
Bu dünya qalmamış ulu şahlara,
İnanın axırı heçdi, deyirlər.

İsgərdər at çapdı şərqə-şimala,
Dözmədi zəhminə nə bürc, nə qala.

İstədi dünyadan bac-xərac ala,
Əcəl şərbətini içdi, deyirlər.

Çingiz xan çox saldı ah ilə vayı,
Beş arşın ağ oldu axırda payı.
Səmərqənd şəhərində Teymur sarayı,
Boş qalib, çıraqı keçdi, deyirlər.

Dünyanın işinə olmuşam çaşqın,
Olubdu dərdlərim dağlardan aşqın.
Bir gün eşidərsiz, Məzahir Daşqın,
Vəfasız dünyadan köçdü, deyirlər.

Məzahir Daşqının bu tipli şeirləri çoxdur. Onun "Mənim dərdim", "Qana-qana, bilə-bilə", "Ağlayır", "Əsgər", "Fələk", "Bəs deyilmi", "Dünyada", "Əlvida", "Ölkəmin", "Deyiləm" və daha nə qədər şeiri, mövzularının müxtəlifliyindən asılı olmayaraq insana ünvanlanmış, ("aldanıb uymayın sərkərdən bəndə, salar boynunuzu şöhrət kəməndə") onun daha ağıllı, milli-xəlqi ruhlu olmasının təbliğinə həsr olunmuşdur. "Aldanıb uymayan sərkərdən bəndə, salar boynunuzu şöhrət kəməndə" fikri əslində şairin "dünya malı, dünyada qalacaq" himətinə bədi, poetik işarədir.

Məzahir Daşqının poeziyası janrlarına görə də əlvan və rəngarəngdir. Qarışıq və qoşa janrlarda yazılan poetik nümunələrini nəzərər almasaq, onun gəraylı, qoşma, təcnuş, bayatı, müxəmməs, deyişmə və s. şəkillərdə, təbiət, məhəbbət, ailə-məişət, diaoloq formalarında yazdığı şeirləri ədəbi ictimaiyyətin xüsusi marağına səbəb olmuş, diqqətini cəlb etmişdir. Mövzu və şeir şəkillərinin çoxluğuna baxmayaraq, onun, "insan-zaman-dünya" şeirlərindən sonra geniş və əhatəli təsir gücü ilə diqqəti cəlb edən təbiət və məhəbbət şeirləridir. Bu tipli, məsələn: "Dağlar", "Göygöl", "Kəndimizdə", "Buludlar", "Bənövşər", "Dilbər", "Söylə gözəl", "Bu dağlarda, bu dağlarda" və s. şeirlərində Məzahir Daşqın yenə də sözünü insan və dünyaya ünvanlandırır. "Harda qalmısan a qara bəxtim", "Çarxı-fələk, gör nə günə qalmışam", "Şam kimi alışıb, əridim, axdım", "Günəşli gündüzüm olubdu gecə", "Köç belə dünyadan, bəsdir, Məzahir" deyəndə yalnız özünü yox, millətinin fikrini, dərdini ümumiləşdirirdi. Bu yerdə ustad M. P. Vaqifin mövqeyində dayanırdı, onun "müxtəsər kim, böylə dünyadan gərək etmək həzər" poetik ruhu ilə birləşirdi: "Dünya, sənətin etibarın yox imiş, gələnlər qoynunda qaldı, getdi, neçə süleymanlar, cəmşidi-camlar, dağılmaz binalar solmadı getdi" deyərəkən Aşıq Ələsgər, S. Vurğun, S. Rüstəm, kimi ustadlar səviyyəsinə kimi yüksəlirdi.

S. Vurğunun "Nə ömrə acıyır, nə yaşa dünya", "Biz gəldi gedərik sən yaşa, dünya" və daha nə qədər ustadnamələrilə insanın "Allaha inamını, sədaqətini", "ölümün haqq, olduğunu insanın yaddaşına qaytarır. "Müqəddəs və "fani dünyanın, əbədiyyətini, insanın ömrü" qədər varlığını yada salır.

Məzahir Daşqının təbiət və məhəbbət şeirlərində də hiss olunan qədər açıq və qapalı hüzn-kədər, nisgil, xüsusi bir qarıbıllıq var. O. Bütün təbiət şeirlərində insana kömək, qayğı, diqqət, mərhəmət istəyir. Ulu tanrının yaratdığı bütün mömin bəndələri, ruhları, ənbiaları, üləmaları, nəbiləri, yüz iyirmi dörd min peyğəmbəri, Allaha yalvarmağa, onun izni-razılığı ilə dünyanı-insanı təmizləmək, düzəltmək, əmin-amanlıq yaratmaq üçün nicat istəməyə çağırır.

Dünya klassikası, böyük ustadlar təbiətə xüsusi məhəbbətlə yanaşıblar. Onun qüruru, əzəməti, vüqarı qarşısında baş əyiblər. Təbiətə belə bir qüdrət, varlıq verdiyi üçün ulu tanrıya minnətdar olublar. Mərhələ-mərhələ, zaman-zaman təbiəti insanlaşdırmağa, onda olan qüdrət və təmizliyi insana köçürməyə çalışıblar. Məqsədləri insanı-dünyanı "düzəltmək" olub.

Məzahir Daşqına görə təbiət-məhəbbət həm də Vətən deməkdir. Maraqlı cəhət odur ki, Məzahir Daşqın təbiətin ən adi, kiçik varlığında, detalında insanı görür, onu təbiət əşyaları, təbiət hadisələri fonunda, müqayisələrlə insanlaşdırır, ya da insanı təbiətləşdirir. Çox zaman da deyəcəyi, ismarladığı fikri-təbiətin adı, dili ilə ifadə edir. Onun təbiətə əsr etdiyi şeirləri öz bədi ruhu, təsir gücü ilə S. Vurğunun, H. Arifin, N. Həsənzadənin, F. Sadıqın, M. Arazın, M. Yaqubun təbiətə həsr etdikləri şeir nümunələri təsiri bağışlayır, xüsusi bədiilik baxımından Tufarqanlı Aşıq Abbasın, Aşıq Ələsgərin təbiət şeirlərini xatırladır. Bir də ona görə ki, Məzahir Daşqının şeirlərində təbiət həm vətən-həm insan-həm dünya və zaman, həm qüdrət, məhəbbət, həm kin-küdurət və nifrət, həm də yaşamaq-yaratmaq-var olmaq vasitəsidir. "Qafqaz", "Dağlar". "Bu dağlarda, bu dağlarda", "Şıranın", "Kəndimizdə", "Bu yerlərdədir", "Axşamlar", "Buludlar", "Olaydı burda", "Qara çaydadır", "Ağlaram", "Yarım", "Göygölə gəl, Göygölə", "Elbrus" və digər təbiət şeirlərində, Məzahir Daşqının giley-güzarı, həsrəti, sevinc və məhəbbəti, həm vüqarı, qürur hissi, ismət və nəcibliyi, həm də təkmini, nifrət və qəzəbi ifadə olunub. Təbiətdə vətəni görən, eli-obası ilə fəxr edən bu ustad sənətkarın əsərləri bütünlükdə vahid bir təbiət tablosu təsiri bağışlayır. O, dağlara silsilə şeirlər həsr etmişdir. Ümumən Məzahir Daşqın təbiətlə vəsfi- hal edəndə, dialoqa girəndə sevinc və nifrətinin həddi-hüdudu olmur. O, vətəni, eli-obası ilə fəxr etdiyi qədər də yad ellilərə, vətəninə düşmən kəsilənlərə nifrət edir, öz nakam taleyində xalqını-vətəninə, mərd qürurlu millətini görür-Azərbaycanla fəxr edir.

"Cənnət oyaqları bizim dağların", "Daşqına vətəndir bir seyrangahdır", "Həyatın mənası bu yerlərdədir", "Əks edir göyləri bizim dağların", "Aləmə nur saçır sübhə tək yanır, göydə çiraqları bizim dağların" və digər poetik mühakimələrində Məzahir Daşqının sənətkar vüqarı da təbiət qədərdir. Deyəndə ki, "Şəfali Qafqazın dağı, dərəsi,

Günəşli baharı olaydı burda,
Quşların kəsməyin şirin nəğməsi,

Çiçəkli gülzarı olaydı burda" və bu tipli təbiət şeirlərində Məzahir Daşqın bütün yaxşılıqları Vətəninə görmək istəyir. "Bənövşə" və "Dağlar" şeirlərində görün nə yazır?!: "O gün ki, qismətim ayrılıq oldu,

Eşqimin qədəhi zəhərlə doldu.
Dərib qoxumadan saraldı, soldu,
Sevgi bostanımın tacı, Bənövşə” və yaxud:

Min belə işgəncə, yüz belə hicran,
Məni vətənimdən ayırmaz inan,
Çox da fəxr etməsin amansız zaman,
Uzun sürməz onun dövrünü dağlar

Məzahir Daşqının məhəbbət şeirləri də bu qəbildəndir. Məhəbbətin, gözəlin və gözəlliyin vəsfinə həsr olunan şeirlərində də, Məzahir Daşqının tufanlara sinə gərən, əyilməz, dönməz vüqarlı görünür. Təbiət əsərləri kimi, məhəbbət şeirlərində o, əzəmətli, cazibədar, milli, həlim, həm də üsyankar və tələbkardır. İstər təbiətə, istərsə də məhəbbətə həsr olunmuş əsərləri ilə Məzahir Daşqın klassiklərdən M. P. Vaqifi, Q. Zakiri, S. Ə. Nəbatini, müasir poeziya xiridarlarından S. Vurğunun, H. Arifi, C. Novruz, Z. Yaqub və N. Kəsəmənlini xatırladır. M. Yaqubun “Bu dünyanın qara daşı göyerməz”, M. Arazın “Vətən mənə oğul desə nə dərdim”, H. Arifin “Meşələr qoymayın itsin bulaqlar” və digər əsərlər sırasında Məzahir Daşqının poetik yeri çox aydın görünür.

Əlbəttə, Məzahir Daşqının təbiət və məhəbbət lirikasından daha çox danışmaq olar. Biz sadəcə olaraq yetmiş il yaşayan, ömür sürən bu qüdrətli, məğrur şairin sağlığında təcqi və təbliğ olunmamasına təəssüflənirik. Nə yaxşı ki, müqəddəs xalq, şeir, poeziya həvəskarları, şeir sevənlər onu dillərdə, yaddaşlarda yaşatdı, unudulmağa qoymadı.

Sağlığında S. Vurğun, Məzahir Daşqına həsr etdiyi “Şair qardaşıma” şeiri ilə onun heç unudulmayacağını bildirmişdir. Belə də oldu. Bir faktı da demək istəyirəm. Məzahir Daşqın M. Füzulinin “Eşqdır ol nəşeyi kamil ki, ondandır müdam, meydə təsiri hərərət, neydə təsir səda” qəzəlindən ruhlanaraq deyəndə ki, “Oxuyun Nizamini, Füzulini, Vurğunu siz,

Onların qələminin qüdrəti eşq olmadımı?
Daşqınam, aşıqiyəm sülhsevər azad vətənin,
Mənə pay göndərən bu sənəti eşq olmadımı?”

Bu misralar ona zəmanət verir ki, Məzahir Daşqın klassikanı, müasir poeziya mühitini yaxşı bilirdi, ondan bəhrələnmək üçün özündə poetik güc tapırdı. Bu ümumi qeydlər, tezislər şəkildə, yaddaşın təsiri, köməyi ilə deyilən kiçik yazıda onun ruhuna “Amin” demək üçündür. Allah Məzahir Daşqına rəhmət eləsin, Amin!

Резюме

Все, что я помню о Мезахир Дашкыне

Статья посвящена поэзии Борсунлу Мезахир Дашкыну. Проживший примерно семьдесят лет М. Дашкин, являлся мастером, писавшим лирические произведения в стиле классического и ашугского стиха, пытающимся призвать своих современников на путь справедливости. Об этом мастере почти нет исследовательских работ. Всего лишь выполнена одна диссертационная работа, опубликованы несколько журнальных и газетных статей. Привлекая творчество этого мастера, признанного современными литературными процессами, к исследованию, мы хотели бы обратить внимание критики и литературоведения к нему. В статье использованы примеры многочисленных стихов М. Дашкына.

Ключевые слова: классика, стихи, справедливость, критика, лирика.

Summary

All that I remember about Mezahir Dashkin

The article is dedicated to the poetry of Borsunlu Mezahir Dashkin. M. Dashkin, who lived for about seventy years, was a master who wrote lyric works in the style of classical and ashug poetry, trying to call his contemporaries on the path of justice. There are almost no research papers about this master. Only one dissertation was completed, several journals and newspaper articles were published.

Attracting the work of this master, recognized by modern literary processes, to research, we would like to draw the attention of critics and literary criticism to him. In the article were used examples of numerous poems by M. Dashkin.

Key words: classic, poetry, justice, criticism, lyrics.